

Venäjän uusi maailmankuva

Venäjällä ymmärretään hyvin, että sen kansainvälinen asema ei perustu niinkään siihen mitä se on nyt, vaan se rakentuu lähinnä menneisyyden perinnöstä ja tulevaisuuden odotuksista jos on uskominen Venäjän johtoa muonittavien aivo-riihien arvioihin. Menneisyydestä Venäjä peri ydinasearsenaalin, Neuvostoliiton paikan YK:ssa ja muissa toisen maailmansodan jälkeen voittajavaltioiden perustamissa kansainvälisissä järjestöissä sekä valtavan energiasektorin. Se ja muut sen luonnonvarat sekä Venäjän maantieteellinen suuruus ja väestöpotentiaali antavat puolestaan odottaa, että Venäjän taloudellinen ja poliittinen voimistuminen jatkuu tulevaisuudessa.

Siksi Venäjällä arvioidaan, että kansainvälisen järjestelmän status quon säilyttäminen on sen intressien mukaista. Se ei näe omaavansa varsinaisia liittolaisia, mutta ei myöskään vihollisia, jotka uhkaisivat sen turvallisuutta.

Vaikka Venäjä ei ole enää vanhassa mielessä maailman toinen johtava valtio, on sillä silti vahva intressi valvoa globaaleja etujaan. Tämä perustuu jo pelkästään siihen tosiasiaan, että Venäjä toimittaa noin 40 % EU-maiden käyttämästä energiasta. Siksi Venäjällä seurataan myös tarkkaan Yhdysvaltojen toimia. Putinin hallintoa lähellä olevien asiantuntijoiden arvioiden mukaan USA toteuttaa ainoana maailman merkittävistä valtioista ideologisesti ohjautuvaa ulkopoliitikkaa, jonka avulla se pyrkii muuttamaan nykyistä kansainvälisten suhteiden järjestelmää omaksi edukseen ja muiden tappioksi. Siksi Yhdysvaltojen pyrkimysten hillitseminen on selvästi yksi Venäjän ulkopoliitiikan tavoitteista.

Tässä mielessä asetelmat ovat kääntyneet kylmän sodan vuosiin verrattuna päälaelleen. Toisen

maailmansodan jälkeen Yhdysvallat pyrki ”patoamaan” Neuvostoliiton vaikutusvallan leviämistä sekä sotilaallisin että poliittisin toimin. Nyt puolestaan näyttää siltä, että Venäjä ja eräät muut keskeiset toimijat pyrkivät ”patoamaan” Yhdysvaltojen hegemonistisia pyrkimyksiä ja sitomaan sen noudattamaan yhteisesti sovittuja pelinsääntöjä.

Yhdysvaltoja ei kuitenkaan arvioida pelkästään kansainvälistä järjestystä keikuttavana uhkana, vaan sitä pidetään myös toivottuna liittolaisena. Islamilaisen maailman radikalisoituminen ja sen kääntyminen yhä vahvemmin ”kristillisen maailman” vastaisiksi terrorismia harjoittaviksi ääriradikaaleiksi liikkeiksi on toinen analyttikoiden esiin nostama kansainvälinen uhkakuva. Tässä asetelmassa Venäjä katsoo olevansa samassa rintamassa lännen kanssa.

Entisen Neuvostoliiton alueella Venäjä näkee Yhdysvallat kilpailijanaan, joka yrittää kaikin tavoin estää alueen valtioita lähentymästä Venäjään. Erityisesti Keski-Aasiassa ja Kaukasuksella kyse on kilpailusta alueen energiavarojen ja kuljetusreittien hallinnasta. Toisaalta venäläiset analyttikot eivät myöskään usko, että todellinen integraatio olisi edes mahdollista nykyisten IVY-maiden välillä. Niistä ainoastaan Kazakstanin katsotaan olevan vakavasti otettava kumppani, jonka kanssa Venäjä voisi syventää taloudellista ja poliittista integraatiota. Valko-Venäjän katsotaan voivan liittyä kolmantena integraatiokehitykseen mukaan, mikäli presidentti Aleksandr Lukašenkon ote kirpoaa ja Minsk saa uuden hallituksen.

Muutenkaan entisen Neuvostoliiton aluetta ei pidetä enää Venäjän politiikan päänäyttämönä.

Maailman kohtalot ratkaistaan akselilla Yhdysvallat, Itä-Aasia (Kiina, Intia, Japani, Korea) ja Eurooppa.

Vaikka Venäjällä uskotaan kansallisvaltioiden ja osin myös EU:n kaltaisten valtioliittojen intressien perustalta rakennettavaan multilateraaliin kansainväliseen järjestelmään, ajatellaan siellä samalla, että toisen maailmansodan jälkeen syntyneet kansainväliset turvallisuusorganisaatiot kuten YK, ETYJ ja NATO ovat menettäneet 1990-luvulta lähtien merkitystään. Niiden uudistamista pidetään vaikeana ja myös epätodennäköisenä. Tähän on syynä sekä niiden kyvyttömyys vastata tämän päivän uusiin turvallisuusuhkiin että toisaalta Yhdysvaltojen harjoittama unilateraali ulkopolitiikka.

Myös EU:n tulevaisuudesta venäläisten arvio on skeptinen. EU:n laajenemisen jälkeinen euforia on ohi, ja unioni tulee kokemaan lähivuosina koko sen toimintaa vaikeuttavia rakenteellisia ongelmia. Vaikka EU:n yhteisen ulkopolitiikan kehittämistä pidetäänkin mahdollisena, näköpiirissä ei ole, että sen tueksi kyettäisiin luomaan sotilaallisia lihaksia, yhteistä puolustuspolitiikkaa ja armeijaa. Ei liene kaukaa haettava sanoa, että arvio heijastuu myös siihen, kuinka suuren painon Venäjä panee EU:n ulkopolitiikalle ja kuinka vahvasti se panostaa kahdenvälisen suhteiden kehittämiseen EU:n suurten kanssa. Venäjä ei ole pannut kaikkia munia samaan koriin.

Venäjä on tehnyt tilanteesta kaksi johtopäätöstä. Toisaalta se on integroitunut niihin merkittävämpiin kansainvälisiin organisaatioihin, joihin se on hyväksytty (kuten G8), ja toisaalta se on pyrkinyt rakentamaan kahdenvälisiä yhteistyötä Yhdysvaltojen (terrorisminvastainen taistelu) ja muiden merkittävimpien toimijoiden kanssa. Jälkimmäisestä on esimerkkinä Kiinan ja eräiden muiden aasialaisten maiden kanssa perustettu Shanghai Yhteistyöorganisaatio alueellisen vakauden ylläpitämiseksi ja terrorisminvastaisen taistelun käymiseksi. Sen kehittämistä myös pidemmälle meneväksi yhteistyöfoorumiksi pidetään yhtenä optiona.

Toinen suunta on G8 täydennettynä 3–5 muulla maailman johtavalla valtiolla. Laajennettu

G8 koetaan potentiaaliseksi mahdollisuudeksi luoda uusi maailman kehitystä määrittävä organisaatio. Ratkaisun etuna pidetään sitä, että se sitoisi Yhdysvallat yhteisten pelisääntöjen noudattamiseen, joita myös Venäjä olisi luomassa. Lisäksi Venäjän vaikutusvalta kasvaisi joissakin kysymyksissä sellaisten maiden kuin Kiinan, Intian ja Brasilian mukaantulon myötä. Samalla päästäisiin eroon YK:n yleiskokouksista, joita hallitsee köyhä, mutta ilman resursseja ja siten toimintakykyä oleva maailman valtioiden enemmistö. Venäjä haluaa kuulua maailman ”kultapossukerhoon”, joka ratkaisee kehityksen suunnan niin kuin eräs venäläinen analytikko asian ilmaisi.

Venäjän tulevaisuutta hahmottaneet tutkijat pitävät harhana sellaisia ajatuksia ja pelkoja, että Venäjä voisi nousta ”energian supervallaksi”. Sen kyky lisätä energiantuotantoaan ja ennen kaikkea vientiään on vähänkään pidemmällä tähtäimellä rajallinen, jonka lisäksi sen oma talouskasvu johtaa väistämättä kotimaisen energiankulutuksen lisääntymiseen. Tämä yhdistettynä siihen, että EU:n energiariippuvuus Venäjältä ja ylipäänsä fossiilisista energialähteistä tulee vähenemään, sulkee pois mahdollisuuden käyttää energiaa poliittisena painostuskeinona – siitäkin huolimatta, että kaikki energiaan liittyvä on aina tiettyssä määrin poliittista.

Mikäli Venäjällä käytävä strateginen keskustelu sen kansallisten etujen toteuttamisesta heijastelee lainkaan sen todellisia pyrkimyksiä, voidaan hyvällä syyllä sanoa, että Venäjän intressi on pikemminkin toimia kansainvälistä kehitystä vakauttavana kuin horjuttavana tekijänä.

Helsingissä 12.9.2007

Markku Kangaspuro